

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

ЕВРОПСКИ СУД ЗА ЧОВЕКОВИ ПРАВА

ПРВ ОДДЕЛ

СЛУЧАЈ АРСОВСКИ против РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА

(Апликација бр.30206/06)

ПРЕСУДА
(Основаност)

СТРАЗБУР

15 јануари 2013

Оваа пресуда ќе стане конечна според околностите предвидени во член 44 § 2 од Конвенцијата. Таа може да биде предмет на редакциски измени.

**Во случајот Арсовски против поранешна Југословенска
Република Македонија,**

Европскиот суд за човекови права (Прв оддел), заседавајќи во Совет
составен од:

Isabelle Berro-Lefèvre, *претседател,*

Nina Vajić,

Anatoly Kovler,

Khanlar Hajiyev,

Mirjana Lazarova Trajkovska,

Julia Laffranque,

Linos-Alexandre Sicilianos, *судии,*

и Søren Nielsen, *секретар на Одделот,*

Заседавајќи на нејавна седница на 11 декември 2012,

Ја донесе следната пресуда, која беше усвоена на тој датум:

ПОСТАПКА

1. Случајот беше инициран со апликација (бр.30206/06) против Република Македонија поднесена до Судот според член 34 од Конвенцијата за заштита на човековите права и основни слободи („Конвенцијата“) од страна на тројца македонски државјани, г-дин Стојко Арсовски, г-дин Стефан Арсовски и г-ѓа Верка Арсовска („апликанти“), на 7 јули 2006 година. Апликацијата беше поднесена и во име на г-дин Милан Арсовски, којшто починал на 7 октомври 2004 година. Со поднесоците примени на 24 јануари 2011 година, Судот беше информиран дека г-дин Стефан Арсовски починал на 26 март 2007 година. Неговата вдовица, г-ѓа Драгица Арсова, и неговите ќерки, г-ѓа Каролина Јосева и г-ѓа Калинка Стефановска, побараа да продолжат со апликацијата во негово име.

2. Апликантите беа застапувани од г-ца В. Веселиновска, адвокат со пракса во Пробиштип. Македонската Влада („Владата“) беше застапувана од нејзиниот поранешен агент, г-ѓа Р.Лазареска Геровска, а подоцна од нејзиниот сегашен агент, г-дин К. Богданов.

3. Апликантите изнесоа наводи дека тужената држава ги лишила од мирно уживање на нивниот имот.

4. На 27 јануари 2010 година апликацијата беше доставена до Владата. Беше одлучено да се донесе одлука за допуштеноста и основаноста на апликацијата во исто време (член 29 § 1).

5. На 1 февруари 2011 година Судот го смени составот на своите оддели (Правило 25 § 1) и случајот беше доделен на новоформируваниот Прв оддел (Правило 52 § 1).

ФАКТИ

I. ОКОЛНОСТИ НА СЛУЧАЈОТ

6. Апликантите се родени во 1950, 1947 и 1943 година респективно. Г-дин Стојко Арсовски и г-ѓа Верка Арсовска живеат во Кратово и Пробиштип соодветно.

A. Парнична постапка за утврдување на право на сопственост на парцела

7. Од 1952 година предокот на апликантите имал право на сопственост на парцела бр.1339, земјиште („парцела“). Врз основа на договор за дар од 1968 година предметната парцела била префрлена на име на г-дин Стојко Арсовски, а подоцна на име на сите апликанти. Во 1973 година државата била заведена во катастарот, по грешка, како сопственик на парцелата. На 1 ноември 1977 година Советот на градот Кратово ја овластил компанијата С. („компанијата“) да го користи

земјиштето за земјоделска дејност, но компанијата никогаш не се занимавала во таква дејност. На 17 април 1996 година апликантите и г-дин Милан Арсовски повеле парнична постапка против државата барајќи признавање на правото на сопственост на неколку парцели, вклучително и на парцелата бр.1339. Во мај 1996 година тогашното надлежно Министерство издало одобрение компанијата да врши геолошки истражувања на предметната парцела. На 19 март 2002 година, Првостепениот суд Кратово („првостепениот суд“) го прифатил барањето на апликантите признавајќи им го правото на сопственост на предметната парцела. На 26 јуни 2002 година Апелациониот суд Скопје ја потврдил пресудата на првостепениот суд од 19 март 2002 година и утврдил дека дотогаш тужителите секогаш имале стварно владение на парцелата.

Б. Управна постапка за експропријација на парцелата

8. На 26 јули 2002 година компанијата побарала државата да изврши експропријација на парцелата со цел таа да врши експлоатација на минерална вода. Во поткрепа на ваквото барање таа, меѓу другото, доставила копија од договор за концесија потпишан од државата на 8 мај 2000 година, според кој компанијата била овластена да врши експлоатација на геотермална минерална вода на парцелата за период од триесет години со можност за продолжување. За возврат, компанијата се обврзала на државата да ѝ исплати одреден надомест (надоместот бил двоен: утврден годишен износ и процент од заработувачката од продажбата на минералната вода).

9. На 9 декември 2002 година канцеларијата на Министерството за финансии во Кратово наложила експропријација на парцелата со цел компанијата да може да изгради окно за екстракција на минерална вода. Наредбата за експропријација меѓу другото се зановала на

членовите 2 § 1 (б) и 3 § 1 (3) од Законот за експропријација („Законот”).

10. Апликантите и г-дин Милан Арсовски поднеле жалба против одлуката за експропријација, тврдејќи дека експлоатацијата на минерална вода не била конкретно спомената во ниту еден акт или план во врска со парцелата и дека важечките закони предвиделе непотполна, а не потполна, експропријација во случај на истражување и експлоатација на минерални ресурси, како во нивниот случај. Во врска со тоа тие се повикале на членовите 4 и 6 од Законот.

11. На 2 јуни 2003 година Апелационата комисија на Владата („Комисијата”) ја отфрлила жалбата, одлучувајќи дека компанијата ги поднела потребните документи и дека експлоатацијата на минерална вода била предвидена во одлука на Советот на градот од 1996 година. Врз основа на член 2 § 1 (б) од Законот, Комисијата утврдила дека експропријацијата во случајот на апликантите била во јавен интерес. Таа понатаму утврдила дека компанијата, како корисник на експропријацијата, треба на апликантите да им исплати надомест.

12. Апликантите и г-дин Милан Арсовски поднеле барање за ревизија до Врховниот суд, тврдејќи дека биле лишени од мирното уживање на имотот спротивно на Уставот и Законот. Тие се жалеле дека Комисијата не ги земала предвид нивните аргументи дека компанијата немала право да бара потполна експропријација на парцелата, туку само непотполна експропријација според член 4 (2) од Законот. Во врска со тоа тие повториле дека требало да се примени договор за закуп во времетраење од три години, според предвиденото во член 6 од Законот, наместо потполна експропријација, што значела губење на правото на сопственост на парцелата, спротивно на принципот на правна сигурност.

13. На 16 ноември 2005 година Врховниот суд ја отфрлил жалбата, ненаоѓајќи фактичка или правна грешка. Нотирајќи ги приговорите на

апликантите, судот повторил дека експропријацијата на парцелата била во јавен интерес, имено со цел изградба на објекти за истражување и експлоатација на природни ресурси; дека компанијата ги имала поднесено потребните документи; и дека обештетувањето било утврдено во вонсудска постапка (види став 16 подолу). Одлуката им била доставена на апликантите на 9 јануари 2006 година.

14. На 11 април 2006 година јавниот обвинител ги известил апликантите дека немало основ да се поднесе барање за заштита на законитоста до Врховниот суд.

15. Според извод од Катастарот за недвижен имот од 7 мај 2008 година, компанијата имала право на сопственост на парцелата. Според друг извод од 31 декември 2010 година, тужената држава била наведена како сопственик на парцелата а компанијата како корисник.

В. Вонсудска постапка за утврдување на обештетување

16. Во меѓувреме, на 23 ноември 2004 година, првостепениот суд го определил, врз основа на извештај од вештак, износот на надомест што компанијата требало да го исплати на апликантите во замена за експроприраната парцела. Вкупниот надомест бил утврден на еквивалент на 880 евра. Овој износ соодветствувал на пазарната вредност на парцелата утврдена врз основа на следните параметри: нејзината локација, големина, квалитетот на земјиштето, нејзината погодност за градба, и пристап до пат и различни инсталации. Извештајот од вештото лице содржел и информации за тоа колку компанијата инвестирала во парцелата во врска со експлоатацијата на минерална вода. На апликантите им било наложено да исплатат еквивалент на 475 евра за трошоците што ги направила компанијата. Одлуката била потврдена од Апелациониот суд Скопје на 15 септември 2005 година.

Г. Постапката пред Уставниот суд во врска со уставноста на одредени одредби од Законот (У.бр.200/2007)

17. Две лица, од кое едно била г-ѓа Верка Арсовска, еден од апликантите во предметниот случај, поднеле иницијатива до Уставниот суд за поведување на постапка за оценување на уставноста на, меѓу другото, член 3 § 1 (3) од Законот. Во *ex nunc* одлука од 11 февруари 2009 година Судот ја прогласил одредбата за неуставна, утврдувајќи дека иако државата има одредено дискреционо право да го утврди јавниот интерес, таа не може истото да го спроведува без разумна основа. Во врска со тоа тој оценил дека не е доволно во Законот само да се набројат видовите на објекти чијашто изградба се смета дека е јавен интерес. Тој понатаму навел дека изградбата на објекти од интерес за физички лица, како што е определено во урбанистичките планови, не може секогаш да се дефинира како јавен интерес. Врз основ на членовите 8 § 1 (6) и 30 од Уставот, тој оценил дека државата може да експроприра сопственост само откако ќе бидат исцрпени други понерестриктивни мерки, како долгорочен закуп или концесија. Спротивното тврдење би значело дека комерцијалните интереси на приватни лица би надвладеале над јавниот интерес. Тој заклучил дека

“... со оспорените одредби се овозможува под закрилата на општ-јавен интерес секогаш и во секој случај одредена недвижност да биде одземена во корист на економски моќните корисници, а интересот на носителот на правото на сопственост да биде миноризиран, на кој начин се доведува во прашање загарантираното со Устав право на сопственост”.

Д. Информации во печатот за апликацијата

18. Со допис од 3 јуни 2011 година тужената Влада му достави на Судот напис што истиот тој ден бил објавен во *Fokus*, неделен весник, во кој новинар, чиешто име било посочено како автор на текстот, ја

опишал фактичката состојба на случајот и дискутирал за можните бизнис и политички интереси. Во написот се наведува дека:

“... во апликацијата, што е прифатена од Судот во Стразбур, адвокатите навеле дека целокупната постапка е спротивна на законот ...”

19. Во написот понатаму се вели:

„По речиси една декада, Судот во Стразбур конечно ќе одлучи колку пари македонската држава ќе треба да плати за противправна конфискација на приватна сопственост, наводно за јавен интерес. Одлуката на Судот во Стразбур следи по неуспешен обид за пријателска спогодба помеѓу сопствениците на земјиштето каде е лоциран изворот на „Добра вода“ (брендираното име на минералната вода што се експлоатира од парцелата), во подрачјето на Кратово, и Владата – како што бара Судот откако најде дека апликацијата е допуштена и дека имало повреда на законот ...

Откако тие (апликантите) ја поднеле апликацијата, Судот во Стразбур ги информирал дека истата е допуштена. Тој понатаму наложил случајот да се реши по пат на пријателска спогодба, да се утврди износот за правичен надомест, и дека тој ќе донесе одлука за случајот доколку страните не се спогодат. Врз основа на насоките на Судот, Владата наложи вештачење со цел да се утврди износот на правичен надомест. Вештото лице предложило на семејствата да им се дадат 1.600 евра. Беше јасно дека овој предлог нема да биде прифатен. Следствено, по поднесувањето на апликацијата Судот во Стразбур ќе оцени колку вреди земјиштето со изворот на минерална вода.”

II. РЕЛЕВАНТНО ДОМАШНО ПРАВО

A. Устав од 1991

20. Според член 8 § 1 (6) од Уставот темелна вредност на уставниот поредок е правната заштита на сопственоста.

21. Член 30 го гарантира правото на мирно уживање на сопственоста и меѓу другото предвидува дека никому не може да му биде одземена сопственоста, освен кога се работи за јавен интерес утврден со закон.

Б. Закон за експропријација, со измените и дополнувањата од 1998 (Службен весник бр.33/1995 и 20/1998)

22. Член 1 од Законот меѓу другото предвидува експропријација на земјиште со цел изградба на објекти од јавен интерес.

23. Според член 2 § 1 од Законот, уредувањето и рационалното користење на земјиштето, како и заштитата на животната средина со изградба на објекти и изведување на работи предвидени со урбанистичките планови се смета за јавен интерес. Раздел 6 од тој став упатува изричито на изградбата на објекти и постројки за истражување и експлоатација на природни богатства.

24. Член 3 § 1 (3) од Законот предвидува дека експропријацијата може да се врши за потребите на правни и физички лица за изградба на објекти од јавен интерес, предвидени во член 2 од Законот.

25. Според член 4 од Законот, потполната експропријација опфаќа губење на правото на сопственоста што е предмет на експропријација. Непотполната експропријација наметнува ограничувања на правото на сопственост со установување на право на службеност, закуп или привремено ограничување на правото на користење на истата.

26. Член 6 од Законот предвидува закуп во случаи на истражување и експлоатација на природни ресурси. Закупот се установува на определено време, но не подолго од три години.

В. Закон за минерални богатства (Службен весник бр.18/99 и 29/2002)

27. Според член 4 § 1 (5) од Законот за минерални богатства што тогаш бил во сила, минералната вода се сметала за природно богатство од јавен интерес. Според член 5, минералните богатства биле во сопственост на државата без оглед на правото на сопственост на предметното земјиште.

28. Според член 11, деталното геолошко истражување и експлоатација на минералните богатства подлежат на договор за концесија.

29. Член 86-б предвидувал закуп во случаи на геолошко истражување и експлоатација на минерални богатства најдени на земјиште во сопственост на државата. Земјиштето можело да се даде под наем на концесионер за возврат на надомест еднаков на просечната рента што се плаќа за слично земјиште во предметната област.

Г. Закон за парнична постапка од 2005

30. Член 400 од Законот за парнична постапка од 2005 година предвидува дека случај може да биде отворен повторно ако Европскиот суд за човекови права има донесено конечна пресуда со која е најдена повреда на Конвенцијата или нејзините протоколи ратификувани од тужената држава.

Д. Закон за управни спорови од 2006

31. Член 51 од Законот за управните спорови (Службен весник бр.62/2006) предвидува примена на Законот за парничната постапка на постапки што се однесуваат на управни спорови, доколку истите не се уредени со Законот за управни спорови.

Ѓ. Деловник на Уставниот суд

32. Според член 81 §§ 1 и 2 од Деловникот на Уставниот суд, секој чие право е повредено со правосилен акт донесен врз основа на закон што, со *ex tunc* одлука на Уставниот суд, е прогласен за неуставен, има право да бара надлежниот орган да го поништи тој акт. Уставниот суд исто така може, во одредени околности, да определи последиците од

поништениот акт да се отстранат со враќање во поранешна состојба, со надоместок на штета или на друг начин.

ПРАВО

I. НАВОДНА ПОВРЕДА НА ЧЛЕН 1 ОД ПРОТОКОЛ БР.1 НА КОНВЕНЦИЈАТА

33. Апликантите се жалеа според член 6 од Конвенцијата дека тужената држава, со експропријацијата на парцелата во корист на компанијата, ги лишила од мирно уживање на својот имот. Судот, којшто ја определува дефиницијата што треба да се даде во законот на фактите на случајот (види *Dolenec v. Croatia*, бр.25282/06, § 127, 26 ноември 2009), смета дека жалбата треба да се анализира според член 1 од протокол бр.1 кон Конвенцијата, кој гласи:

„Секое физичко или правно лице има право на мирно уживање на својот имот. Никој не може да биде лишен од својот имот, освен во јавен интерес и под услови предвидени со закон и со општите принципи на меѓународното право.

Претходните одредби не навлегуваат во правото на државите да донесуваат закони што ги сметаат за неопходни за регулирање на користењето на имотот согласно општиот интерес или заради сигурно плаќање на даноците, другите придонеси или казни.”

A. Допуштеност

1. Статусот на жртва на г-дин Милан Арсовски

34. Судот оцени дека г-дин Милан Арсовски бил страна во домашната постапка до својата смрт на 7 октомври 2004 година. Сооглед дека тој починал пред поднесувањето на апликацијата пред Судот, апликантите немале правна легитимација да ја поднесат апликацијата во негово име (види *Ivanovski and Others v. the former*

Yugoslav Republic of Macedonia, бр.34188/03, §§ 16 и 17, 26 ноември 2009).

35. Следи дека, во делот што се однесува на г-дин Милан Арсовски, апликацијата е *ratione personae* инкомпатибилна со одредбите од Конвенцијата во рамките на значењето на член 35 § 3 и мора да биде одбиена во согласност со член 35 § 4.

2. *Статусот на жртва на г-ѓа Драгица Арсова, г-ѓа Каролина Јосева и г-ѓа Калинка Стефановска*

36. Судот оцени дека г-дин Стефан Арсовски починал на 26 март 2007 година, односно по поднесувањето на апликацијата пред Судот. Во такви околности, неговата вдовица, г-ѓа Драгица Арсова, како и неговите ќерки, г-ѓа Каролина Јосева и г-ѓа Калинка Стефановска, ја имаат потребната легитимација според член 34 од Конвенцијата за да продолжат со апликацијата во негово име (види *Ivanovski and Others*, цитирана погоре, § 18 и *Stojkovic v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.14818/02, §§ 25 и 26, 8 ноември 2007).

3. *Барањето на Владата во врска со наводната злоупотреба на правото на жалба*

(а) **Поднесоци на страните**

37. Во допис од 3 јуни 2011 година Владата тврдеше дека апликантите ги злоупотребиле правилата за тајност во врска со преговорите за пријателско спогодување. Во поткрепа на ова тврдење таа се повика на написот објавен во неделникот *Fokus*. Според Владата, и покрај фактот дека написот не го открил изворот на информациите што се содржеле во него, било јасно дека информациите можеле да бидат дадени само од страна на апликантите или нивниот застапник. Иако дел од тие информации бил неточен и довел до несериозни заклучоци во однос на исходот од постапката

пред Судот, таа го повика Судот да ја прогласи апликацијата за недопуштена заради злоупотреба на правото на жалба.

38. Апликантите демантираа дека откриле било какви информации во врска со апликацијата или предлогот за пријателско спогодување даден од Владата. Тие тврдеа дека тоа се потврдило со неточните информации што се содржеле во написот.

(б) Оценка на Судот

39. Судот нотира дека, според член 39 § 2 од Конвенцијата, договорите за пријателска спогодба се доверливи. Правилото 62 § 2 од Деловникот на Судот го потврдува овој принцип и предвидува дека во судска постапка не може да се упати или да се потпре на никаква писмена или усна комуникација ниту на понуда или отстапка направена во рамките на постапката за пријателска спогодба. Нотирајќи го значењето на овој принцип, Судот понатаму повторува дека не може да се исклучи дека повреда на правилото за тајност може, во одредени околности, да го оправда заклучокот дека една апликација е недопуштена заради злоупотреба на правото на поднесување на жалба (види *Miroļubovs and Others v. Latvia*, бр.798/05, § 68, 15 септември 2009; *Lesnina Veletrgovina d.o.o. v. the former Yugoslav Republic of Macedonia* (dec.), бр.37619/04, 2 март 2010; и *Balenović v. Croatia* (dec.), бр.28369/07, 30 септември 2010).

40. Судот оцени дека непосредната одговорност на една страна за разоткривање на доверливи информации мора секогаш да се утврди со доволна сигурност; самото сомневање не е доволно за да се оцени дека една апликација претставувала злоупотреба на правото на поединечна жалба во рамките на значењето на член 35 § 3 од Конвенцијата (види *Miroļubovs and Others*, цитирана погоре, § 66, и *Barreau and Others v. France* (dec.), бр.24697/09, 13 декември 2011).

41. Имајќи ги предвид фактите како што се опишани погоре, Судот не најде докази дека информациите во погоренаведениот напис биле откриени од апликантите или од нивниот правен застапник. Всушност, во написот не се цитирани апликантите или нивниот застапник, ниту пак е наведено дека релевантните информации биле добиени од некој од нив. Владата не обезбеди било какви докази за да се докаже спротивното. Понатаму, како што Владата потврди, написот не содржел точни информации. Според тоа, претпоставките на Владата дека апликантите ги прекршиле правилата на тајност на постапката за пријателско спогодување се непоткрепени. Следствено, произлегува дека овој приговор мора да се отфрли.

42. Владата не вложи никаков друг приговор во однос на допуштеноста на апликацијата.

43. Судот оцени дека апликацијата не е евидентно неоснована во рамките на значењето на член 35 § 3 (а) од Конвенцијата. Тој понатаму оцени дека таа не е недопуштена по било кој друг основ. Од тие причини истата мора да биде прогласена за допуштена.

Б. Основаност

1. Поднесоци на страните

44. Апликантите тврдеа дека експропријацијата не била во јавен интерес, туку во комерцијален интерес на компанијата што го добила правото на сопственост. Понатаму, немало однос на пропорционалност помеѓу применетите средства и саканата цел, ниту пак имало правичен баланс помеѓу барањата на општиот интерес и интересите на сопствениците на предметната парцела. Упатувајќи на член 4 од Законот и одлуката на Уставниот суд, апликантите наведоа дека во нивниот случај можело да биде применета понеограничувачка мерка, како што тие безуспешно барале во оспорената постапка. Нивните

аргументи во тој поглед не биле земени предвид. На крај, тие тврдеа дека надоместот што им бил доделен бил под пазарната вредност на парцелата.

45. Владата тврдеше дека експропријацијата била спроведена во согласност со Законот, како што бил на сила во релевантното време. Одлуката на Уставниот суд била донесена по оспорената експропријација и немала влијание врз предметниот случај. Целта на експропријацијата била изградба на објекти за експлоатација на минерална вода, дејност која со Законот била изричито предвидена како дејност од јавен интерес. Врз основа на договорот за концесија, компанијата, која вршела геолошко истражување во релевантната област многу години пред критичниот датум, добила дозвола за експлоатација на минералната вода, која, како јавно добро припаѓала на државата. Државата имала широка дискрециона маргина во изборот на средствата за постигнување на погоренаведената цел. Конечно, апликантите добиле надомест што соодветствувал на пазарната вредност на парцелата, кој износ бил утврден врз основа на извештај на вешто лице даден во судска постапка. Постоеното на минерална вода не можело да има никакво влијание врз износот на надоместот бидејќи водата била сопственост на државата.

2. Оценка на Судот

46. Судот повтори дека член 1 од Протокол бр.1 се состои од три дистинктивни правила: првото правило, нотирано во првата реченица од став еден, е од општа природа и го пропишува изричито принципот на мирно уживање на имотот; второто правило, содржано во втората реченица од став еден, го опфаќа лишувањето од имот под одредени услови; третото правило, изнесено во став два, потврдува дека договорните држави имаат право, меѓу другото, да го регулираат користењето на имотот согласно општиот интерес. Меѓутоа, трите

правила не се одделни во смисла на нивна неповрзаност. Второто и третото правило се однесуваат на конкретни примери на вмешување во правото на мирно уживање на имотот па од тие причини би требало да се интерпретираат во светлина на општиот принцип изнесен во првото правило (види *The Holy Monasteries v. Greece*, 9 декември 1994, § 56, серија А бр.301-А; *Iatridis v. Greece* [GC], бр.31107/96, § 55, ECHR 1999-II; и *Bevler v. Italy* [GC], бр.33202/96, § 106, ECHR 2000-I).

(а) Дали имало вмешување во правото на апликантот на мирно уживање на својот имот

47. Судот оцени дека тужената држава ја запленила предметната парцела откако домашните судови, со правосилна пресуда од 26 јуни 2002 година, ги прогласила апликантите за сопственици. Тој понатаму заклучува дека не било спорно помеѓу страните дека заплената претставувала вмешување во правото на апликантите на мирно уживање на својот имот.

48. Од тие причини, Судот мора да утврди дали оспореното лишување било оправдано според член 1 од Протокол бр.1 кон Конвенцијата, особено дали било во согласност со принципот на законитост, дали било во јавен интерес и заради легитимна цел со средства што се разумно пропорционални на целта што се сакало да се оствари (види *Frendo Randon and Others v. Malta*, бр.2226/10, §§ 51-53, 22 ноември 2011).

(б) Дали лишувањето од имотот било оправдано

i. „Под условите предвидени со закон“

49. Судот потсетува дека првиот и најзначаен услов од член 1 од Протокол бр.1 е дека секое вмешување на јавен орган во мирното уживање на имотот треба да биде законито: втората сентенца од став еден го овластува лишувањето од имот само „под условите предвидени

со закон” (види *Capital Bank AD v. Bulgaria*, бр.49429/99, § 133, ECHR 2005-XII (извадоци)).

50. Врз основа на фактите на случајот, Судот оценува дека апликантите биле лишени од својот имот врз основа на Законот, според кој може да се нареди експропријација за изградба на објекти за истражување и експлоатација на минерални ресурси (види став 22 и 23 погоре). Уставниот суд, по случајот на апликантите, во својата одлука од 2009 година, ја прогласил за неуставна законската одредба според која може да се нареди експропријација за корист на приватни лица а тоа не влијае на правото на државата, како такво, на заплена на имот за целите на истражување и експлоатација на минерални ресурси (види став 17 погоре).

51. Од тие причини, заплена мора да се смета за законита во рамките на значењето на член 1 од Протокол бр.1.

ii. „Од јавен интерес”

52. Поимот „јавен интерес” е неизбежно широк. Особено одлуката за донесување на закони за експропријација на имот вообичаено ќе вклучува земање во предвид на политички, економски и социјални прашања. Судот оцени дека е природно дискреционата маргина што им е на располагање на законодавците во имплементирањето на социјалните и економски политики да е широка и ќе ја почитува оценката на законодавците во однос на тоа што е „од јавен интерес”, освен ако таа оценка не е очигледно неразумно основана (види *Urbárska Obec Trenčianske Biskupice v. Slovakia*, бр.74258/01, § 113, 27 ноември 2007).

53. Во сегашниот случај, Судот оцени дека во Законот изричито е наведена изградбата на објекти за експлоатација на природни богатства како јавен интерес. Член 2 § 1 (6) од Законот не бил предмет на оценка на Уставниот суд во неговата одлука од 2009 година (види

став 17 погоре). Јавниот интерес кој е основа на експропријацијата на земјиштето на апликантите е потврден и од домашните органи во текот на постапката за експропријација (види став 11 и 13 погоре). Судот не гледа причина за поинаква оценка. Заплената на имотот на апликантите била спроведена заради легитимна цел од јавен интерес, имено експлоатација на минерална вода, јавно добро во државна сопственост (види став 27 погоре), од кое пошироката заедница ќе има директна употреба и бенефит.

54. Според тоа, вмешувањето во правата на апликантите според член 1 од Протокол бр.1 било „од јавен интерес”.

iii. Дали оспорената мерка била пропорционална

55. Судот мора да испита дали вмешувањето во мирното уживање на имотот го постигнува потребниот правичен баланс помеѓу барањата на општиот интерес на јавноста и барањата за заштита на основните права на поединецот, или дали тоа претставува непропорционално и прекумерно оптоварување на апликантот (види *Pietrzak v. Poland*, бр.38185/02, § 103, 8 јануари 2008). И покрај маргината на уважување што ја има државата Судот мора, во спроведувањето на своето право на преиспитување, да утврди дали потребниот баланс бил запазен на начин во согласност со правото на апликантот на сопственост (види *Rosinski v. Poland*, бр.17373/02, § 78, 17 јули 2007). Интересот за остварување на овој баланс се одразува во структурата на член 1 на Протокол бр.1 кон Конвенцијата во целина, вклучувајќи од тие причини втората реченица, која треба да толкува во светлина на општиот принцип што е утврден во правата реченица. Особено мора да има разумен однос на пропорционалност помеѓу употребените средства и целта што се сака да се постигне со мерката со која лице се лишува од имотот (види *Pressos Compania Naviera S.A. and Others v. Belgium*, 20 ноември 1995, серија А бр.332, § 38, и *The Former King of*

Greece and Others v. Greece, [GC], бр.25701/94, § 89). Така, балансот што треба да се постигне помеѓу барањата на општиот интерес на заедницата и барањата на основните права се нарушува ако засегнатото лице мора да сноси „диспропорционален товар” (види *The Holy Monasteries v. Greece*, цитирана погоре, §§ 70-71).

56. Условите за надомест според релеваните закони се од суштинско значење за да се оцени дали оспорената мерка го почитува барањето за правичен баланс и, особено, дали таа претставува несразмерен товар за апликантот. Во таа смисла, одземањето на имот без исплата на износ што е разумен на неговата вредност нормално ќе претставува несразмерно вмешување што не може да се оправда според член 1. Меѓутоа, тој член го гарантира правото на целосен надомест во сите околности, бидејќи легитимните цели од „јавен интерес” може да налагаат помал износ од надоместот на целосната пазарна вредност (види *The Holy Monasteries*, цитирана погоре, §§ 70-71; *Papachelas v. Greece* [GC], бр.31423/96, § 48, ECHR 1999-II; и *Bistrović v. Croatia*, бр.25774/05, § 34, 31 мај 2007).

57. Имајќи ги предвид специфичните карактеристики на предметниот случај и донесувајќи оценка во однос на тоа дали домашните органи постигнале фер баланс помеѓу општиот интерес на заедницата и правото на апликантите на мирно уживање на нивниот имот, оценка на Судот е дека пресудно значење имаат следните фактори.

58. Постапувањето на Владата претставувало најсериозно вмешување во правото на апликантите според член 1 на Протокол бр.1, бидејќи тоа се однесувало на експропријација на нивен имот. Така, последиците од експропријацијата за имотните права на апликантите бараа внимателно испитување на сите релевантни фактори од суд којшто постапувал по случајот за да се осигура почитување на условите од член 1 на Протокол бр.1.

59. Одлуката за експропријација била донесена на барање на компанијата со цел истражување и експлоатација на минерална вода под предметното земјиште. Во текот на оспорената постапка апликантите аргументираше дека во нивниот случај требало да се примени непотполна експропријација, наместо потполна експропријација. Во врска со тоа, нивниот главен приговор бил дека член 6 од Законот (види став 26 погоре) имал предвидено закуп во случаи на истражување и експлоатација на минерални ресурси, како што тоа бил нивниот случај. Домашните органи не го зеле предвид овој нивен приговор, што бил основа на апликацијата пред Судот. Тие не објасниле дали, и ако е така, како, заплената на земјиштето на апликантите, како најдрастична мерка, била пропорционална на целта што се сакало да се постигне. Ниту домашните судови ниту Владата во постапката пред Судот не дадоа разумна причина зошто во нивниот случај закупот, како понерестриктивна мерка за имотните права на апликантите, не бил соодветна мерка, иако домашното законодавство предвидувало таква можност и што преку подоцнежната јуриспруденција станало услов (види, *mutatis mutandis*, *Vistiņš and Perepjolkins v. Latvia* [GC], бр.71243/01, § 129, 25 октомври 2012).

60. Судот исто така го нагласува и фактот дека корисникот на експропријацијата не била само државата, која ќе добивала одреден надомест за експлоатацијата на геотермалната минерална вода од парцелата што била сопственост на апликантите, туку повеќе ќе била приватна компанија која преку комерцијални средства може да профитира од експропријацијата. Во домашната постапка во ниту една фаза не било дадено образложение зошто интересот на државата за експлоатација на минералната вода во јавен интерес барал експропријација на имотот на апликантите во интерес на приватен ентитет.

61. Покрај тоа, Судот смета дека надоместот што го доделиле домашните судови не е доволен за да се балансира товарот што го сносат апликантите. Во таа смисла, тој нотира дека домашните органи не го земале предвид постоењето на минерална вода при пресметувањето на надоместот за експропријацијата (види став 16 погоре). Судот е свесен дека според домашното право минералната вода што требало да се експлоатира од имотот на апликантите е јавно добро во сопственост на државата. Сепак, при експлоатирање за комерцијални цели предметниот случај покажува дека тоа може да донесе профит за сопственикот на предметната парцела. Судот веќе оцени дека целосниот пропуст да се земат предвид специфичните карактеристики на предметните имоти при утврдувањето на соодветен надомест го изместил потребниот правичен баланс помеѓу барањата од општ интерес на заедницата и барањата за заштита на основните права на поединецот (види, *mutatis mutandis*, *Kozacioğlu v. Turkey* [GC], бр.2334/03, §§ 65-73, 19 февруари 2009). Дополнително, апликантите биле лишени од значителен дел од доделениот износ ако се земе предвид одлуката на судот тие да ги платат судските трошоци направени од страна на компанијата во вонсудска постапка (види, *mutatis mutandis*, *Perdigão v. Portugal* [GC], бр.24768/06, §§ 67-79, 16 ноември 2010).

62. Од аспект на погоренаведеното, Судот оцени дека експропријацијата на земјиштето на апликантите направило тие да носат прекумерен и несразмерен товар во споредба со целта што се сакало да се постигне, па според тоа е и спротивно на нивното право на мирно уживање на нивниот имот, според гаранцијата со член 1 од Протокол бр.1.

II. ПРИМЕНА НА ЧЛЕН 41 ОД КОНВЕНЦИЈАТА

63. Член 41 од Конвенцијата предвидува:

„Ако Судот оцени дека постои повреда на Конвенцијата или на нејзините протоколи, и ако внатрешното право на засегнатата Висока договорна страна овозможува само делумно отстранување на последиците од таа повреда, Судот и дава на оштетената страна, доколку е потребно, правично задоволување.”

A. Оштета

64. Апликантите побараа 500.000 евра на име на материјална штета. Според нив, оваа сума претставувала разумен дел од приходот на компанијата остварен од 2 јуни 2003 година, датумот кога одлуката за експропријација станала правосилна. Во врска со тоа, тие доставија преписи од фактури за дневниот приход на компанијата остварен од продажбата на минерална вода, како и извештај од вешто лице за 2003 година врз основа на фактурите доставени во друга судска постапка. Тие понатаму наведоа дека било која рента што ќе ја добиеле доколку го дале земјиштето под закуп според член 4 § 2 од Законот ќе вклучувала и удел од приходот на компанијата.

65. Тие побараа и 8.000 евра на име на нематеријална штета за психичкото страдање и стрес. Во врска со тоа се повикаа на неколку судски постапки во кои биле вмешани компанијата и апликантите, а се однесувалена различни жалби поврзани со предметната парцела. Апликантите побараа парите што ќе им бидат доделени да бидат исплатени на банкарската сметка на г-ѓа Верка Арсовска.

66. Владата го оспори барањето на апликантите како неосновано и прекумерно. Понатаму, таа тврдеше дека немало причинско-последователна врска помеѓу бараната материјална штета и наводната повреда. Таа аргументираше дека апликантите не може да имаат никакво побарување во однос на минералната вода, која била во

сопственост на државата. Извештајот од вештото лице на кој тие се повикале не можел да послужи како основа за пресметување на било каква материјална штета. Во однос на второто, се работело за груба проценка направена од страна на апликантите.

67. Во околностите на случајот Судот оцени дека не е подготвен да одлучи за прашањето за материјална штета. Од тие причини, неопходно е прашањето да се одложи за подоцна, со должна почит кон можноста за спогодба помеѓу тужената држава и апликантите (Правило 75 §§ 1 и 4 од Деловникот на Судот).

68. Од друга страна, Судот смета дека апликантите морало да претрпат нематеријална штета, односно стрес како резултат на непочитувањето на нивните права загарантирани со член 1 од Протокол бр.1. Донесувајќи одлука на правична основа, на апликантите г-дин Стојко Арсовски и г-ѓа Верка Арсовска им доделува по 3.000 евра и вупен износ од 3.000 евра за наследниците на г-дин Стефан Арсовски, г-ѓа Драгица Арсова, г-ѓа Каролина Јосева и г-ѓа Калинка Стефановска, на име на нематеријална штета, зголемен за било каков данок кој би можел да биде наплатен во врска со овој износ.

Б. Трошоци

69. Апликантите бараа и 14.442 евра за трошоците направени пред домашните органи во другите постапки во кои била вмешана компанијата. Некои од овие барања беа поткрепени со копии од сметки за исплата и релевантни судски пресуди. Овој износ ги вклучувал и трошоците направени во постапката пред Судот. Меѓутоа, апликантите не го наведоа конкретниот износ што го бараат во контекст на втората постапка, ниту пак поднесоа било какви документи како поткрепа на барањето.

70. Владата го оспори барањето како неосновано во поглед на трошоците направени во постапката пред Судот, и дека и инаку не биле поврзани со оспорената постапка во сегашниот случај.

71. Според судската практика на Судот, апликантот има право на надомест на трошоците само доколку се покаже дека тие биле навистина направени и биле неопходни и разумни по обем (види *Kostovska v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.44353/02, § 62, 15 јуни 2006).

72. Во сегашниот случај, земајќи ги предвид документите на располагање и горните критериуми, Судот го одбива барањето на апликантите за трошоците во домашната постапка, кои не се однесуваат директно на апликациите поднесена пред него. Точно е дека постапката е поврзана, до извесен степен, со предметната парцела, но била несоодветна како средство за обезбедување на било каков правен лек за утврдената повреда (види *Milošević v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.15056/02, § 34, 20 април 2006).

73. Судот понатаму оценува дека апликантите ниту ги специфицирале ниту пак дале доказна документација во однос на трошоците направени во постапката пред него; од тие причини Судот го одбива барањето според ова заглавие (види *Parizov v. the former Yugoslav Republic of Macedonia*, бр.14258/03, § 72, 7 февруари 2008).

В. Затезна камата

74. Судот смета дека е соодветно затезната камата да се пресмета согласно најниската каматна стапка за позајмени средства на Европската централна банка, на која треба да се додадат три проценти.

ОД ОВИЕ ПРИЧИНИ, СУДОТ ЕДНОГЛАСНО

1. *Ја прогласува* апликацијата за допуштена;
2. *Одлучи* дека постои повреда на член 1 од Протокол бр.1 кон Конвенцијата;
3. *Одлучи*
 - (а) дека тужената држава треба на апликантите да им ги исплати, во рок од три месеци од датумот на кој пресудата станува правосилна во согласност со член 44 § 2 од Конвенцијата, следните износи, претворени во националната валута на тужената држава според курсот на денот на исплатата, кои треба да се исплатат на банкарската сметка на г-ѓа Верка Арсовска:
 - (i) по EUR 3,000 (три илјади евра) на г-дин Стојко Арсовски и на г-ѓа Верка Арсовска, зголемени за било каков данок кој би можел да биде наплатен во врска со овој износ, на име на нематеријална штета;
 - (ii) вкупен износ од EUR 3,000 (три илјади евра) на наследниците на г-дин Стефан Арсовски, г-ѓа Драгица Арсовска, г-ѓа Каролина Јосева и г-ѓа Калинка Стефановска, зголемен за било каков данок кој би можел да биде наплатен во врска со овој износ, на име на нематеријална штета;
 - (iii) го одбива остатокот од барањето на апликантите за правичен надомест во поглед на нематеријална штета;
 - (б) дека по истекот на рокот од три месеци до исплатата ќе се засметува обична камата на споменатиот износ, по стапка еднаква на најниската стапка за позајмени средства на Европската централна банка за периодот до плаќањето плус три проценти;
4. Го *одбива* барањето на апликантите за трошоци;

5. Утврди дека не е подготвен да донесе одлука за прашањето за материјална штета според член 41 од Конвенцијата, па според тоа,
- (а) го *одлага* предметното прашање во целина;
 - (б) ги *поканува* Владата и апликантите да ги достават, во рок од три месеци од датумот на кој пресудата ќе стане правосилна според член 44 § 2 од Конвенцијата, своите писмени опсервации за прашањето и, особено, да го известат Судот за било кој договор што ќе го постигнат;
 - (в) ја *одлага* понатамошната постапка и го *овластува* претседателот на советот да го утврди датумот доколку е тоа потребно.

Составено на англиски јазик, и нотирано во писмена форма на 15 јануари 2013, согласно Правило 77 §§ 2 и 3 од Деловникот на Судот.

Søren Nielsen
Секретар

Isabelle Berro-Lefèvre
Претседател